

"חוקת עולם"

בפרשת בא, שמות פרק י"ב, מסופר לנו על קורבן הפסח. "ויקחו להם איש שה... ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות והמשקוף על הבתים אשר יאכלו אותו בהם... ויאכלו את הבשר... ומצות על מרורים יאכלוהו..." מהפסוקים המובאים ומהמשך פרק י"ב ניתן ללמוד את הציוויים של חג הפסח, אלא שאנו חוגגים עוד היום. ואלו הם בתמצית: קורבן הפסח (או אכילת הזכר לקורבן הפסח), מצה ומרור, זיכרון יציאת מצרים. עם זאת, יש חלק שאנו לא ממשיכים לקיים היום.

בפרק י"ב, פסוקים כ"ג-כ"ד נאמר: "וראה הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ה' על הפתח... ושמרתם את הדבר הזה... עד עולם". מכאן יש את הציווי לשמור את הפסח, אך הוא צמוד לפסוק של מריחת דם הפסח על המשקוף. עולה הקושייה, האם זהו חלק מחוקת העולם, חלק מהמצווה שאנו אמורים לקיים עד עכשיו?

בהמשך הכתוב, בפסוק כ"ה נאמר: "והיה כי תבואו אל הארץ... ושמרתם את העבודה הזו". ובכן, יש לשאול מהו העבודה? האם הוא מה שמתואר בפסוק כ"ג, שהוא מריחת הדם על המשקוף? ואם לא, בשביל מה הצמד? ועוד יש לקשות, בפסוק בפסוק כ"ה נאמר לנו "כי תבואו אל הארץ", ונשמע מכך שהציווי מתחיל רק בכניסה לארץ. למרות זאת, את המצווה התחילו לקיים עוד במצרים, וגם ידעו שקיימו את הפסח במדבר!

הפרשנים מתייחסים לשאלות אלו.

אבן עזרא: באמת הוא אומר שהיו סוברים שמריחת הדם על המשקוף והמזוזות הוא החיוב לדורות, אך הוא דורש שלא נכון הדבר. החובה העיקרית היא שחיטת השה התמים, כדי שכל המשפחה תשב ביחד ותאכל, והבנים ישאלו על מה זה.

אור החיים: מזכיר שהכתוב אומר "לחוק לך ולבנך". מזה לומדים שהציווי אינו אותו ציווי לו ולבנו. כלומר, יש ציווי לעכשיו ויש ציווי לאחר כך. בתקופת מצרים, כל הנאמר הוא רלוונטי, אך יש חלקים שאינם רלוונטיים לדורות – שהם רק היו בגלל מכת הבכורות.

הטור: מתן הדמים על המשקוף הוא חלק מציווי מצרים, ואינו חלק מציווי הדורות. אלא, ציווי הדורות הוא להמשיך את הקרבת הקורבן בלבד, בשביל הזיכרון.

הפרשנים מסכימים שמתוך ה"חוקת עולם", וציווי הכללי לדורות, יש גם מקום לתת צו שעה. יש חלקים מהמצווה שמהווים רק צורך באותו שעה, וזהו החלק המתייחס למכת בכורות. מה שמצווה עלינו לדורות זהו הזיכרון, ואכילת הקורבן מהווה לנו זיכרון זה, גם של מכת בכורות.

"כי תבואו אל הארץ" –

אבן עזרא: שחיטת הפסח היא מצווה התלויה בארץ, הפסח היחיד שאפשר היה לעשות לא בארץ הוא פסח הר סיני וזהו היה ציווי עליון.

אור החיים: הציווי באמת היה אמור להיות רק לארץ, אך לאחר שהם מרו את פי ה' והיו צריכים לשהות עוד במדבר, היה צורך לעשות פסח גם שם.

הטור: באמת הציווי הוא לארץ, אך כיוון שעוונות ישראל עכבו אותם במדבר עשו פסח פעם אחת שם.

אפשר לראות לפי הפרשנים שמתוך ציווי הפסח, שהוא "ציווי לדורות" ו"חוקת עולם", יש שני סוגי מצוות: הציווי לאותו הרגע, והציווי לדורות הבאים. הציווי לאותו הרגע כלל מריחת דם על המשקוף והמזוזות, אכילת קורבן הפסח בחיפזון ויציאה ממצרים. לעומת זאת, הציווי לדורות מתחיל רק כאשר בני ישראל נכנסים לארץ. הוא לא מצריך נטילת דם, אלא אכילת הקורבן, המצה והמרור, וזיכרון החג, שמתחיל על ידי דרישת הבנים (שנאמ' "מה העובדה הזאת לכם"). ועם זאת, שהציווי לחג הפסח הוא מצווה שמתחילה רק בשהותנו בארץ, ה' התיר פסח אחד מיוחד במדבר, שזהו פסח אחר מהציווי לאותו רגע ומהציווי לדורות. זהו ציווי שלא מפורט בכתוב פה, ועל כן יש חזרה על ציווי הפסח בפרשת במדבר.